

A NÉPESSÉGSZÁM VÁLTOZÁS TELEPÜLÉSI ÉS MEGYEI SZINTŰ EGYENLŐTLENSÉGEINEK NÉHÁNY MÉRÉSI LEHETŐSÉGE MAGYARORSZÁGON¹

(Some Quantitative Methods Measuring the Disequalities of the
Population Change in the Hungarian Settlements and Counties)

BAJMÓCY PÉTER

Kulcsszavak:

népességszám-változás Magyarország települései kvantitatív módszerek

A népességszám-változás területi különbségei ugyan jól ismertek Magyarországon, ám néhány kvantitatív módszer segítségével újabb adalékok adhatók e témához csupán a települések vándorlási egyenlege, népességszám-változása segítségével is. A legtöbb mutató a szuburbanizáció létét erősíti meg Budapest és a nagyvárosok körül, és e tekintetben is számottevő a főváros előnye a nagyvárosok környekéhez képest.

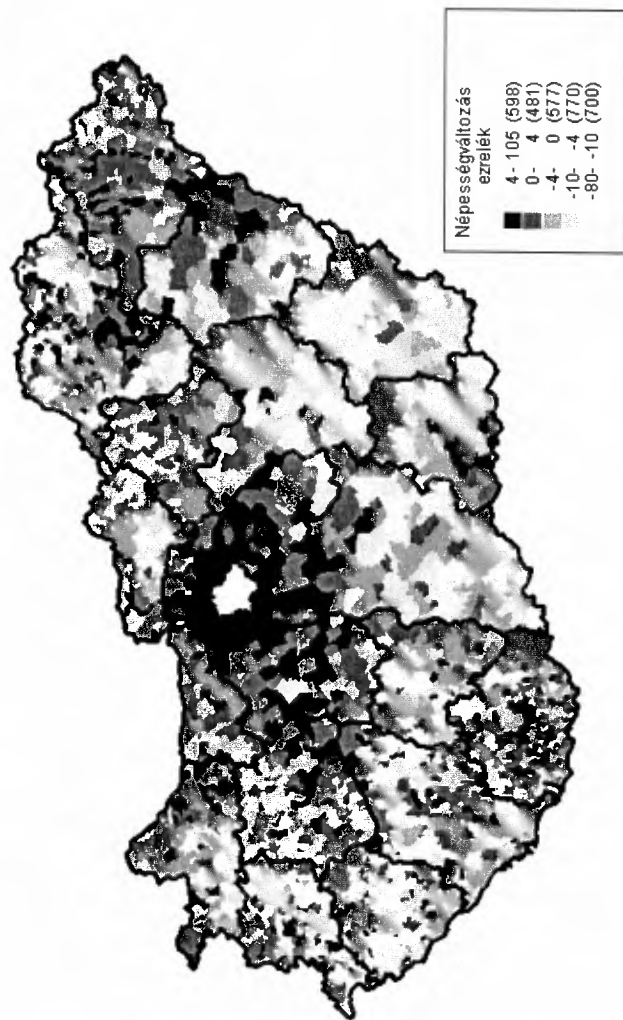
E tanulmány célja, hogy néhány egyszerű kvantitatív módszer segítségével újabb adalékokat adjon egy többé-kevésbé ismert téma, Magyarország településeinek népességszám-változása témaköréhez. E tanulmányban kizárólag a népességszám-változás legfontosabb összetevőivel, a természetes szaporodással, a vándorlási egyenleggel, illetve a tényleges szaporodással foglalkozunk. A KSH települési szintű adatait vizsgáltuk, ezekből néhány esetben megyei szintű aggregációkat készítettünk. Tanulmányunk célja néhány egyszerű kvantitatív módszer próbája, így három, részben összefüggő, részben különálló vizsgálatot végeztünk el.

1. módszer: Kombináció

Az ország települései népességszám-változásának területi különbségei ismertek (*Beluszky–Sikos T 1982; Beluszky 1999; Bajmócy 1999; 2000*). Jól kirajzolódnak a nagyvárosok körüli dinamikus zónák középpontjukban a fogyó nagyvárossal (*Tímár 1993*), valamint egyes kisebb dinamikus térségek a Balaton, a nyugati határmente vagy éppen egyes gyógyfürdők közelében (*1. ábra*). Ugyanakkor számos település népességnövekedéssel jellemezhető a perifériákon is (Borsod-Abaúj-Zemplén, Szabolcs-Szatmár-Bereg, Baranya).

Ez utóbbi települések némelyikénél a népességnövekedésének oka nem a többi település esetében elsődleges vándorlási egyenleg, hanem a természetes szaporodás. A vándorlási egyenleg térbelisége számos esetben hasonlít az előzőekhez (*2. ábra*), ám néhány, idősök otthonával rendelkező község esetében szintén jelentős vándorlási egyenleggel számolhatunk. Érdemesnek tűnt tehát e két mutatót, a népességszám-változást, illetve a vándorlási egyenleget kombinálni.

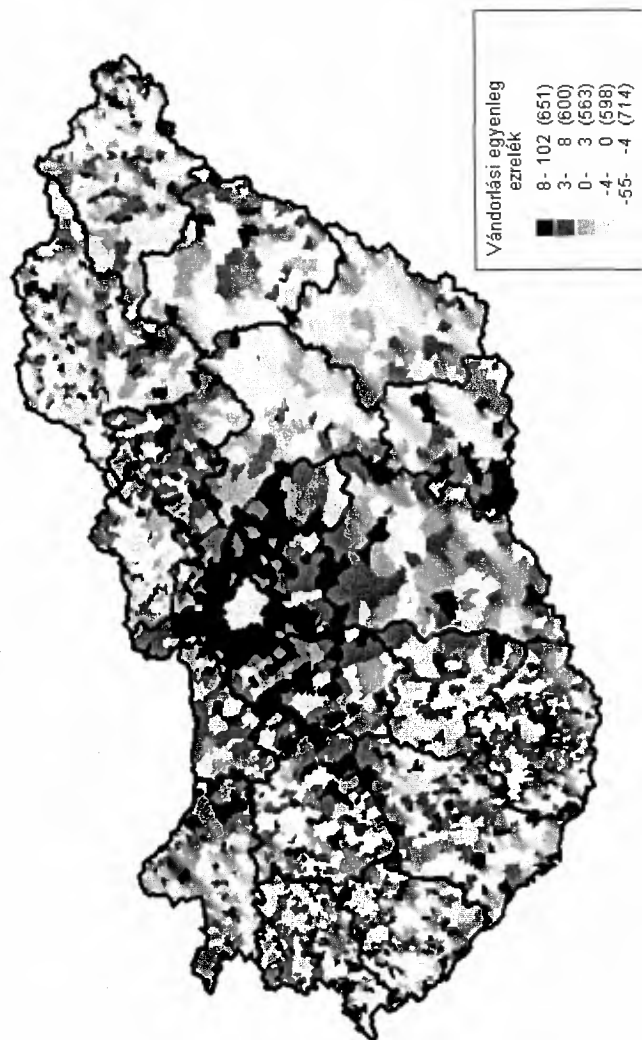
1. ÁBRA
A települések népességszám-változása 1995–2000 között (évente, ezrelékben)
(Population Change of the Settlements of Hungary 1995–2000 [yearly in per thousand])

Forrás: KSH alapján saját számítás.

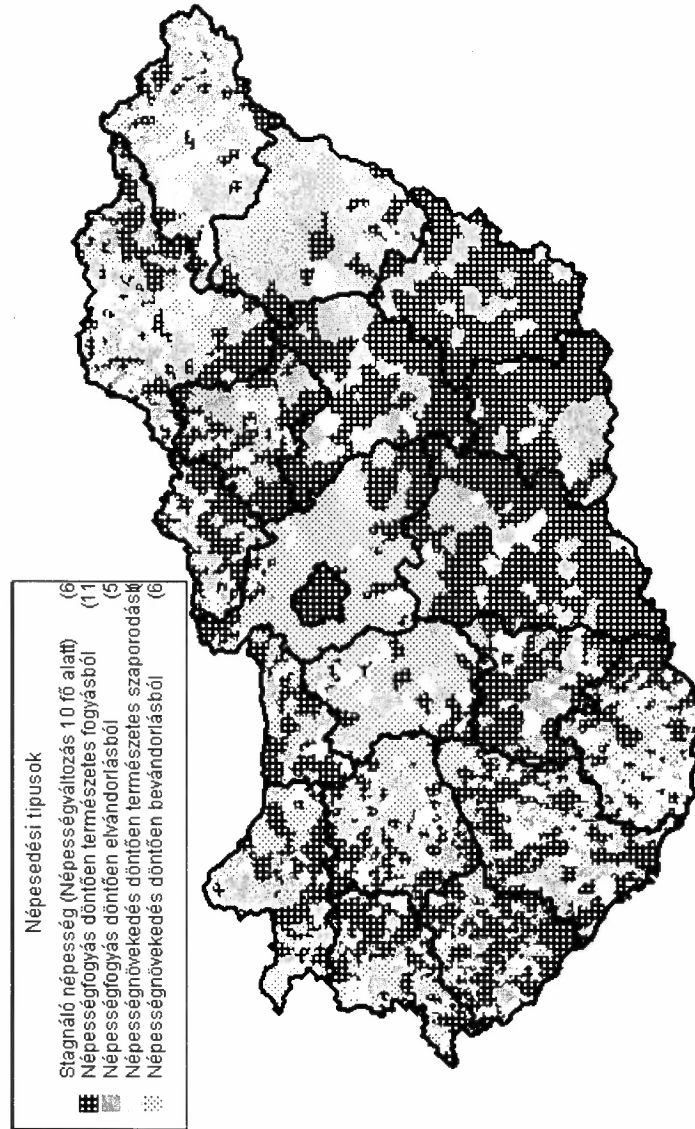
2. ÁBRA

A vándorlási egyenleg 1995–2000 között (évente, ezrelékben)
(Migration Balance of the Settlements of Hungary 1995–2000 (yearly in per thousand))

Forrás: KSH alapján saját számítás.

3. ÁBRA
A települések típusai népességváltozásuk és vándorlási egyenlegük szerint
(Types of the Settlements by the Population Change and Migration Balance [1995–2000])

Forrás: KSH alapján saját számítás.

Egy egyszerű településtípusozás segítségével az ország településeit öt csoportra osztottuk az 1995–2000 közötti népességszám-változásuk és vándorlási egyenlegük szerint. Az elhatárolt típusok a következők:

- 1. típus: növekvő népességű települések, ahol a növekedés oka elsősorban a vándorlási nyereség,
- 2. típus: növekvő népességű települések, ahol a növekedés oka elsősorban a természetes szaporodás,
- 3. típus: fogyó népességű települések, ahol a fogyás oka elsősorban a vándorlási veszteség,
- 4. típus: fogyó népességű települések, ahol a fogyás oka elsősorban a természetes fogyás,
- 5. típus: stagnáló népességű települések, ahol a népességszám-változás 1995–2000 között nem haladta meg a ± 10 főt.

1. TÁBLÁZAT

A települések megoszlása vándorlási egyenleg és tényleges szaporodás szerinti típusokban, a megyék településállományához viszonyítva, 1995–2000 (Distribution of the Settlements by Counties and by their Population Change and Migration Balance [1995–2000])

Megye	Települések száma					Települések aránya					
	az 1.	a 2.	a 3.	a 4.	az 5.	az 1.	a 2.	a 3.	a 4.	az 5.	
	összesen					típusban					
	típusban					típusban (%)					
BAR	302	55	11	59	66	111	18	4	20	22	37
BKK	117	12	0	12	82	11	10	0	10	70	9
BEK	75	3	0	15	53	4	4	0	20	71	5
BAZ	355	55	32	81	108	79	16	9	23	30	22
CSN	59	13	0	6	34	6	22	0	10	58	10
FEJ	106	58	2	10	19	17	55	2	9	18	16
GMS	173	42	1	29	67	34	24	1	17	39	20
HBH	82	23	6	28	19	6	28	7	34	23	7
HEV	118	29	2	10	59	18	25	2	9	50	15
KOE	73	23	1	7	27	15	32	1	10	37	21
NOG	127	8	2	25	73	19	6	2	20	58	15
PST	185	141	1	2	26	15	76	1	1	14	8
SOM	243	40	5	54	93	51	17	2	22	38	21
SSB	228	46	31	51	38	62	20	14	22	17	27
JNS	78	7	2	11	48	10	9	3	14	62	13
TOL	108	12	1	25	56	14	11	1	23	52	13
VAS	216	31	1	29	88	67	14	1	13	41	31
VES	223	46	0	42	78	57	21	0	19	35	26
ZAL	257	28	0	38	119	72	11	0	15	46	28
Összesen	3125	672	98	534	1153	668	22	3	17	37	21

Forrás: Saját számítás a KSH adatai alapján.

E településtípusok igen egyenetlenül helyezkednek el az ország területén (1. táblázat). A szuburbanizáció által érintett községek túlnyomó többsége az 1. típusba tartozik (3. ábra). A korábbi évtizedekben jelentős elvándorlással sújtott, így előregedett megyék (Bács-Kiskun, Békés, Csongrád, Jász-Nagykun-Szolnok, Heves, Nógrád és Tolna) a 4. típus dominanciájával jellemezhetők. Ugyanakkor Hajdú-Bihar Szabolcs-Szatmár-Bereggel és Borsod-Abaúj-Zemplénnel egy másik kategóriát alkot, ahol a magasabb természetes szaporodás (mérsékeltbb fogyás) következtében a 2. és a 3. típus aránya haladja meg jelentősen az országos átlagot. Emellett még három másik kategória jelentkezett. A gazdaságilag prosperáló, illetve a szuburbanizáció által leginkább érintett Pest és Fejér megyékben az 1. típus dominál, a többi dunántúli megyében pedig az aprófalvas településszerkezetük következtében az 5. típus emelkedik ki. E típus mellett Baranyában és Somogyban a 2. és 3. is jelentős (roma kisebbség), ugyanakkor Győr-Moson-Sopron, Komárom-Esztergom, Veszprém, Vas és Zala megyékben pedig a 4. típus is számottevő, elsősorban e megyék periférikus térségeiben (Bársonyos, Rábaköz, Bakonyalja, Kemeneshát, Dél-Zala).

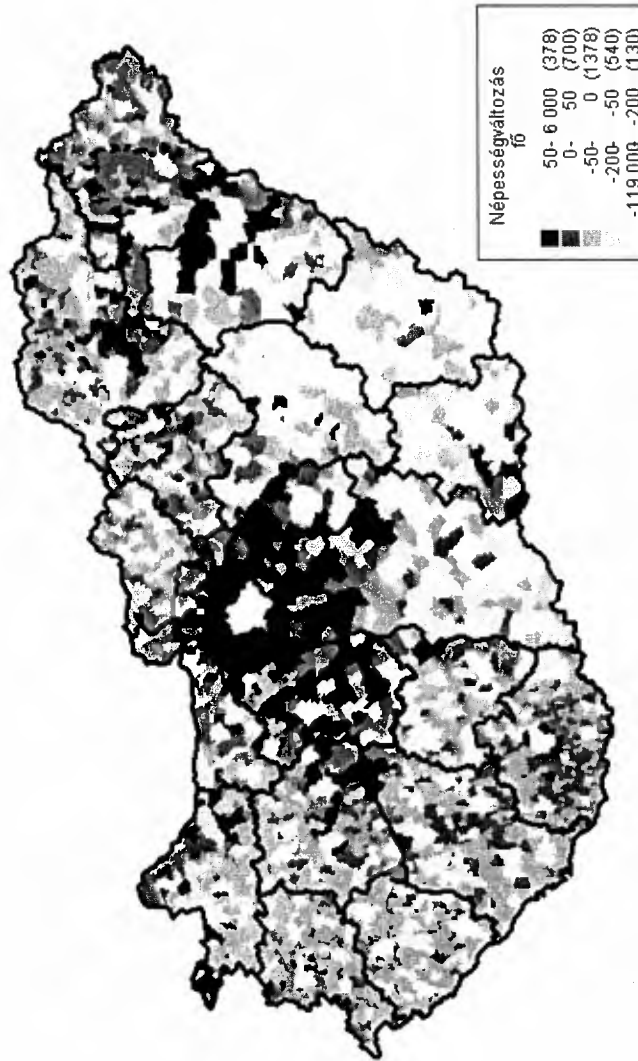
2. módszer: Hol vannak, milyen típusúak a növekvő népességű települések?

Területileg természetesen ismert a növekvő népességszámú települések elhelyezkedése, ugyanakkor azt is láttuk, hogy a növekvő népességű települések igen különböző típusúak. Hogyan lehet azt mérni, hogy mekkora a szerepe a népességnövekedésben a szuburbanizációnak, ezen belül a Budapest-környékének, mekkora a természetes szaporodásnak, a turizmusnak stb? E kérdések eldöntéséhez szükség van a települések tipizálására.

Az egyes települések megfelelő típusba osztása nem volt egyszerű feladat, ennek eldöntésére korábbi tapasztalatainkat, a települések különböző társadalmi jellemzőit, fekvésüket vettük figyelembe. A népességszám-változás abszolút értékeit vizsgálva nem történt komoly területi átrendeződés az 1990-es évek második fele és a 2000-es évtized első évei között. (4. ábra, 5. ábra). Miközben az ország népességfogyása valamelyest mérséklődött a vizsgált két időszak (1995–1999 és 2001–2004) között (2. táblázat), a növekvő népességszámú települések száma lényegileg változatlan maradt. Ugyanakkor nőtt a települések differenciáltsága a népességszám-változásokat tekintve, hiszen a népességüket növelő települések népességnövekménye jelentősen nagyobb lett 2001–2004-re (28 508 fő évente) 1995–1999-hez képest (22 437 fő). Nemcsak a népességnövekmény, de a népességüket relatíve gyorsan (évente legalább 10 fővel) növelő települések száma is emelkedett. E gyorsan növekvő településcsoport (mely a növekvő népességszámú települések 42–45%-át adja) koncentrálna az összes növekvő népességű település népességnövekményének 90-92%-át, s ez az érték valamelyest emelkedett is 2001–2004-re 1995–1999-hez képest.

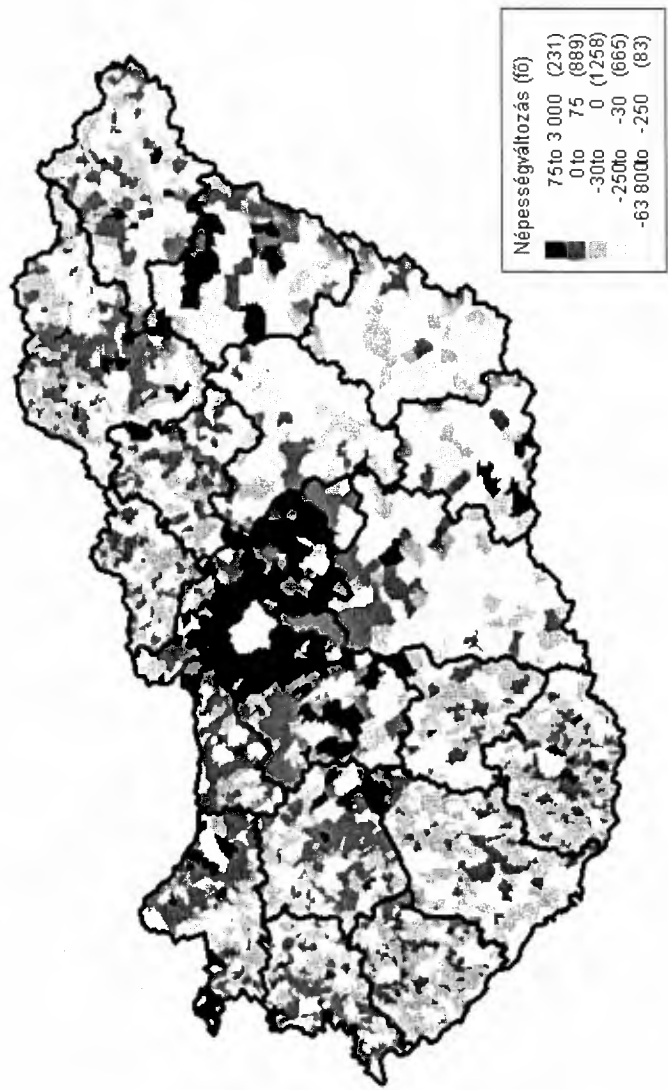
4. ÁBRA

A települések népességszám-változása 1995–2000 között (abszolút számban)
(Population Change of the Settlements of Hungary 1995–2000 [in absolute numbers])

Forrás: KSH alapján saját számítás.

5. ÁBRA
A települések népességszám-változása 2001–2004 között (abszolút számban)
(Population Change of the Settlements of Hungary 2001–2004 [in absolute numbers])

Forrás: KSH alapján saját számítás.

2. TÁBLÁZAT

Az abszolút számban növekvő települések néhány adata 1995–1999, illetve 2001–2004 között (évente)

(Some Data of the Settlements with Increasing Population between 1995–1999 and 2001–2004 [yearly])

	1995–1999	2001–2004
Éves népességszám-változás	-41697	-37881
A növekvő települések száma	1046	1040
A növekvő települések növekedése (évente, fő)	22437	28508
Települések legalább 10 fős évenkénti átlagos népességnövekedéssel	437	472
A 10 fő feletti növekménye (fő)	20196	26084
A 10 fő feletti növekménye (%)	90,2	91,5

Forrás: Saját számítás a KSH adatai alapján.

3. TÁBLÁZAT

Az abszolút számban növekvő települések néhány adata 1995–1999, illetve 2001–2004 között (évente), megyénként

(Some Data of the Settlements with Increasing Population between 1995–1999 and 2001–2004 [yearly, by counties])

Megye	Növekmény 1995– 1999	Növekmény 2001– 2004	Változás (%)	Részarány az orszá- gusból 1995– 1999	Részarány az orszá- gusból 2001– 2004
Baranya	631	980	155,3	2,8	3,4
Bács-Kiskun	455	328	72,0	2,0	1,1
Békés	31	16	51,2	0,1	0,1
Borsod-A.-Zemplén	1269	1272	100,2	5,7	4,5
Csongrád	476	542	113,9	2,1	1,9
Fejér	1497	1727	115,4	6,7	6,1
Győr-Moson-Sopron	723	1634	225,9	3,2	5,7
Hajdú-Bihar	930	940	101,1	4,1	3,3
Heves	365	437	119,8	1,6	1,5
Komárom-Esztergom	437	647	148,3	1,9	2,3
Nógrád	72	357	493,7	0,3	1,3
Pest	11941	15968	133,7	53,2	56,0
Somogy	493	494	100,1	2,2	1,7
Szabolcs-Sz.-Bereg	1112	557	50,1	5,0	2,0
Jász-Nagykun-Szolnok	194	197	101,8	0,9	0,7
Tolna	185	256	138,2	0,8	0,9
Vas	414	724	174,8	1,8	2,5
Veszprém	811	855	105,4	3,6	3,0
Zala	402	578	143,8	1,8	2,0
Összesen	22437	28508	127,1	100,0	100,0

Forrás: Saját számítás a KSH adatai alapján.

A növekvő települések népességnövekményének megyénkénti megoszlását vizsgálva számottevő Pest megye előnye (3. táblázat). Az 1995–1999 közötti 53%-os értékét valamelyest még növelte is a főváros környéke 2001–2004-re, ekkor már a növekvő népességű települések népességnövekményének 56%-át koncentráta Pest megye. A Pest megyét követő megyék (Borsod-Abaúj-Zemplén, Fejér, Győr-Moson-Sopron) értékei csak mintegy tizedét teszik ki Pest megyéének. Miközben a növekvő települések népességnövekménye országosan 27,1%-kal több évente 2001–2004 között, mint 1995–1999 között, addig a dunántúli megyék zömében és Pest megyében ennél gyorsabban növekedett e mutató értéke, ugyanakkor a Dunától keletre csak Nógrád rendelkezik átlag feletti értékkel. A Dunántúl egészében a növekvő népességszámú települések növekménye 41%-kal nőtt a vizsgált időszak alatt, ugyanakkor a Dunától keletre lévő megyékben a növekmény 5%-kal csökkent. Különösen dinamikus volt a növekedés Baranya, Győr-Moson-Sopron, Komárom-Esztergom, Vas és Zala megyékben, ugyanakkor visszaesés történt Bács-Kiskunban, Békésben és Szabolcs-Szatmár-Beregben.

4. TÁBLÁZAT

Az abszolút számban növekvő települések néhány adata 1995–1999, illetve 2001–2004 között (évente), típusonként

Some Data of the Settlements with Increasing Population between 1995–1999 and 2001–2004 [yearly, by settlement-types]

Típus	Növekmény 1995–1999	Növekmény 2001–2004	Változás (%)	Részarány az orszá- gosból 1995– 1999	Részarány az orszá- gosból 2001– 2004
Budapesti agglomeráció	12011	16211	135,0	53,5	56,9
Egyéb agglomerációk	4941	6340	128,3	22,0	22,2
Egyéb típusok	3283	3534	107,6	14,6	12,4
10 fő alatti növekmény- nyel rendelkező települések	2202	2423	110,0	9,8	8,5
<i>Összesen</i>	<i>22437</i>	<i>28508</i>	<i>127,1</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>
Az egyéb típusok részletezése:					
<i>Turizmus</i>	<i>841</i>	<i>1286</i>	<i>152,9</i>	<i>3,7</i>	<i>4,5</i>
<i>Periféria</i>	<i>793</i>	<i>904</i>	<i>114,0</i>	<i>3,5</i>	<i>3,2</i>
<i>Cigányság</i>	<i>704</i>	<i>343</i>	<i>48,7</i>	<i>3,1</i>	<i>1,2</i>
<i>Kisváros</i>	<i>281</i>	<i>276</i>	<i>98,2</i>	<i>1,3</i>	<i>1,0</i>
<i>Nagyváros</i>	<i>234</i>	<i>0</i>	<i>0,0</i>	<i>1,0</i>	<i>0,0</i>
<i>Osztrák határ mente</i>	<i>217</i>	<i>458</i>	<i>211,1</i>	<i>1,0</i>	<i>1,6</i>
<i>Dezurbanizáció</i>	<i>99</i>	<i>185</i>	<i>186,9</i>	<i>0,4</i>	<i>0,6</i>
<i>Egyéb</i>	<i>114</i>	<i>82</i>	<i>71,9</i>	<i>0,5</i>	<i>0,3</i>

Forrás: Saját számítás a KSH adatai alapján.

A növekvő népességű települések tipizálását elvégezve látható, hogy a nagyváros-környéki települések adják a népességnövekmény zömét. A budapesti agglomeráció települései koncentrálnak a növekvő népességszámú települések népességnövekményének 54–57%-át (1995–1999-ben, illetve 2001–2004-ben), az egyéb agglomerációk pedig 22%-ot (4. táblázat). A legkisebb, 10 fő alatti éves növekedéssel rendelkező települések esetében sokszor nem dönthető el egyértelműen a népességnövekedés oka, így e települések nem kerültek be a tipizálásba. A legfontosabb ok tehát a szuburbanizáció, erre vezethető vissza a növekvő népességű települések népességnövekedésének 75–80%-a. Ráadásul mind Budapest környéke, mind az egyéb nagyvárosok térsége erősödött is a kilencvenes évek második feléhez képest. Az egyéb típusok között kiemelendők a turisztikai települések (a növekvő népességű települések teljes népességnövekményének 4–5%-a), a periférikus községek, térségek (3–4%), valamint a roma népességű, lakosságukat elsősorban természetes szaporodásból növelő települések (1995–1999 között 3%, 2001–2004 között már csak 1%). A többi típus részaránya nem számottevő (4. táblázat).

A vidéki agglomerációk növekvő népességszámú településeinek népességnövekménye összesen is csak mintegy 40%-át adja a budapesti agglomerációnak. A legnagyobb vidéki agglomerációk (Győr, Debrecen, Pécs, Székesfehérvár, Szeged, Miskolc) egyenként csak 3–6%-át adják a budapesti agglomeráció népességnövekményének. Természetesen ez esetben is csak a közigazgatásilag önálló, növekvő népességű települések figyelembe vételére nyílt lehetőség. A hazai településhálózat sajátosságai miatt a szuburbanizáció egy része nem a közigazgatásilag önálló településeket célozza meg, hanem a kiköltöző népesség sok esetben a városok, ritkábban a közeli községek valamely egyéb belterületére avagy külterületére költözik (Kovács 1999, Tímár 1993). Némely város esetében a legdinamikusabban növekvő városkörnyéki települések épp ezek a közigazgatásilag nem önálló egységek (Debrecen-Józsa, Kecskemét-Katonatelep, Nyíregyháza-Oros stb.). E településrészek esetében éves adatokkal nem rendelkezünk, így a szuburbanizáció és az ebből származó népességnövekmény ezen része a statisztikai adatokból rejtve marad. Az is látható, hogy a megyei jogú városaink egy részénél az önálló településekre irányuló szuburbanizáció léptéke minimális, nyolc megyei jogú városunk esetében a környékükön lévő növekvő népességszámmal rendelkező közigazgatásilag önálló települések népességnövekménye sem 1995–1999, sem 2001–2004 között nem érte el évente a 100 főt. E városok mindegyike relatíve kis népességű (35–65 ezer fős). Az 1995–1999 és 2001–2004-es adatokat összehasonlítva komoly előrelépés figyelhető meg Győr, Pécs, Szombathely, Kecskemét, Eger környékén, ugyanakkor visszaesett a településeket érintő szuburbanizáció mértéke Debrecen, Miskolc, Veszprém², Nyíregyháza és Szolnok térségében. Itt is megfigyelhető tehát a Nyugat-Kelet kettősség, a nyugati nagyvárosok környékén inkább erősödött, a keletieknél stagnált-gyengült a szuburbanizáció a kilencvenes évek második fele és a 2000-es évtized első éve között (5. táblázat).

5. TÁBLÁZAT

*Az abszolút számban növekvő települések néhány adata 1995–1999, illetve 2001–2004 között (évente), a vidéki agglomerációk részletezése
(Some Data of the Settlements with Increasing Population between 1995–1999 and 2001–2004 [yearly, by the agglomerations of the largest cities])*

<i>Típus</i>	<i>Növekmény 1995–1999</i>	<i>Növekmény 2001– 2004</i>	<i>Változás (%)</i>	<i>Rész- arány az ország- gösből 1995– 1999</i>	<i>Rész- arány az ország- gösből 2001– 2004</i>
Győr	392	1022	260,7	1,7	3,6
Debrecen	758	726	95,8	3,4	2,5
Pécs	266	646	242,9	1,2	2,3
Székesfehérvár	511	537	105,1	2,3	1,9
Szeged	464	507	109,3	2,1	1,8
Miskolc	454	453	99,8	2,0	1,6
Dunaújváros	308	370	120,1	1,4	1,3
Szombathely	134	348	259,7	0,6	1,2
Kecskemét	166	296	178,3	0,7	1,0
Veszprém	355	259	73,0	1,6	0,9
Tatabánya–Tata	127	166	130,7	0,6	0,6
Eger	59	152	257,6	0,3	0,5
Nyíregyháza	176	106	60,2	0,8	0,4
Zalaegerszeg	56	83	148,2	0,2	0,3
Sopron	62	73	117,7	0,3	0,3
Kaposvár	89	68	76,4	0,4	0,2
Szekszárd	70	65	92,9	0,3	0,2
Salgótarján	0	55	-	0,0	0,2
Szolnok	120	45	37,5	0,5	0,2
Nagykanizsa	0	10	-	0,0	0,0
Békéscsaba	11	0	0,0	0,0	0,0
Hódmezővásárhely	0	0	-	0,0	0,0
<i>A „vidéki” agglomerációk</i>	<i>4941</i>	<i>6340</i>	<i>128,3</i>	<i>22,0</i>	<i>22,2</i>
Budapesti agglomeráció	12011	16211	135,0	53,5	56,9
<i>Összesen</i>	<i>22437</i>	<i>28508</i>	<i>127,1</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>

Forrás: Saját számítás a KSH adatai alapján.

3. módszer: Mely település nő/fogy a leggyorsabban?

E kérdés elsöre értelmetlennek is tűnhet, hiszen a népességszám-változás rátája természetes módon adhatja meg a választ. De vajon mely település fogy gyorsabban? Az, amelyik csak néhány száz főt veszít népességéből, de ez népességének 70–80%-a,

vagy az, amelyik elveszít ugyan 4–5000 főt, ám ezzel „csak” 30%-ot csökken? Vajon Gyagyapáti vagy Makó népessége fogyott jobban 1949–1990 között (6. táblázat)? Érdeemes lehet az arányokat és az abszolút számokat is együtt vizsgálni.

Célszerűnek tűnt tehát a két mutatót, az abszolút és a relatív népességfogyást kombinálni és létrehozni egy „kombinált népességfogyási mutatót”. E mutatót nagyon egyszerűen a két alapmutatónk szorzataként értelmeztük.

Amennyiben a település népessége a kezdeti időpontban: a, a végső időpontban: b, a népességszámváltozási mutató értéke:

$$NVMUT = \text{abs}(b-a) \cdot (b-a) / a / 100$$

E mutató alapján Battonya esetében (1949: 12666 fő, 1990: 7385 fő), a népesség veszteség 5.281 fő, 41,7%, a kombinált mutató értéke pedig $5.281 \cdot (-41,7) / 100 = -2202$. Azért, hogy a fogyó területi egységek negatív, a növekvők pedig pozitív értéket kapjanak, a népességváltozás abszolút adatait abszolút értékben számítottuk. A százzal való osztás jelentősége elsősorban technikai, a túl nagy számértékek elkerülése céljából alkalmaztuk. E mutató alapján Gyagyapáti és Makó összehasonlításaként Makó népességfogyása adódott nagyobbak (6. táblázat).

6. TÁBLÁZAT

*A népességváltozási mutató értéke néhány településen 1949–1990 között
(The Population Change Index in Some Selected Settlements [1949–1990])*

Település	Megye	Népesség 1949	Népesség 1990	Népvált (fő)	Népvált (%)	NV- mutató
Gagyapáti	Borsod-A.-Z.	236	19	-217	-91,9	-200
Libickozma	Somogy	1023	82	-941	-92,0	-866
Makó	Csongrád	33068	27529	-5539	-16,8	-928
Mezőhék	Jász-N.-Sz.	2302	512	-1790	-77,8	-1392
Battonya	Békés	12666	7385	-5281	-41,7	-2202

Forrás: Saját számítás a KSH adatai alapján.

E mutató segítségével két időszakra a tömeges urbanizáció és a szocializmus időszakának tekinthető 1949–1990-re, valamint a rendszerváltás utáni, a szuburbanizációval jellemezhető egy évtizedre (1990–2001) vizsgáltuk a leggyorsabban növekedő, illetve fogyó népességű településeket. Az 1949–1990 közötti időszakban leggyorsabban egyes szocialista városok (Dunaújváros, Kazincbarcika, Tiszaújváros, stb.), megyeszékhelyek (Székesfehérvár, Debrecen, Veszprém) és a főváros népessége növekedett, ez időszak legnagyobb vesztesei ugyanakkor a népes kismezővárosok, tanya-községek voltak, szinte kizárólagosan az Alföldről (7. táblázat).

7. TÁBLÁZAT

A legmagasabb és legalacsonyabb népességszámváltozási-mutatóval rendelkező települések 1949–1990

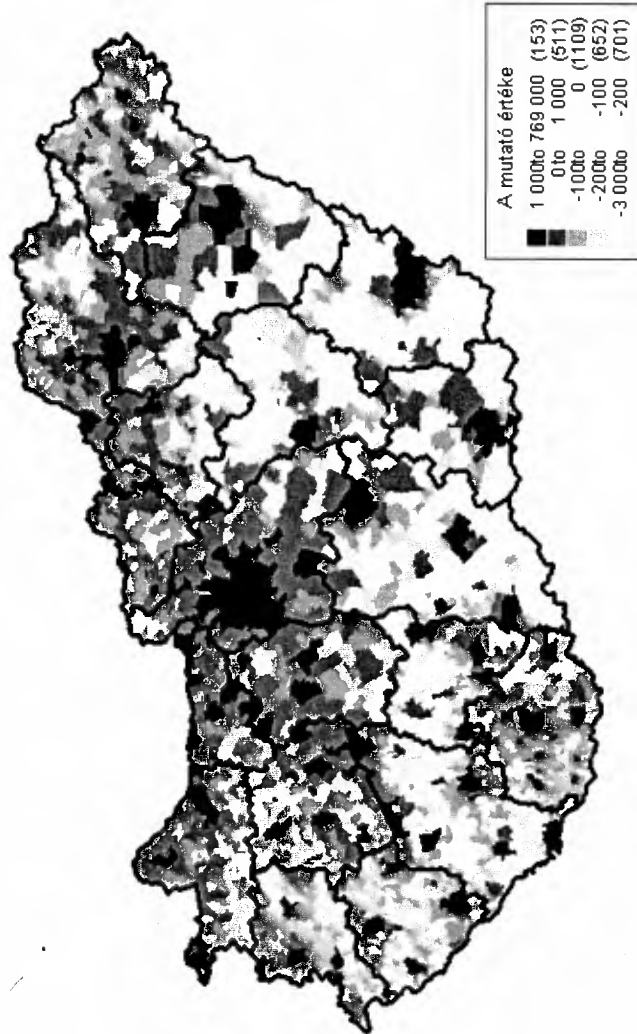
(Settlements with the Highest and Lowest Population Change Index [1949–1990])

NR	Településnév	Megye	Népesség 1949	Népesség 1990	Népvált (fő)	Népvált (%)	NV- mutató
1	Dunaújváros	Fejér	3949	59028	55079	1394,8	768219
2	Kazincbarcika	Borsod- A.-Z.	3846	35692	31846	828,0	263694
3	Tiszaújváros	Borsod- A.-Z.	1349	18685	17336	1285,1	222785
4	Százhalombatta	Pest	1717	16573	14856	865,2	128539
5	Budapest	Budapest	1 590 316	2 016 774	426458	26,8	114359
6	Székesfehérvár	Fejér	42260	108958	66698	157,8	105268
7	Komló	Baranya	5812	29143	23331	401,4	93657
8	Veszprém	Veszprém	20682	63867	43185	208,8	90172
9	Debrecen	Hajdú-B.	115399	212235	96836	83,9	81259
10	Oroszlány	Komárom- E.	3740	20982	17242	461,0	79488
3126	Jászládány	Jász-N.- Sz.	9377	6028	-3349	-35,7	-1196
3127	Mezőhék	Jász-N.- Sz.	2302	512	-1790	-77,8	-1392
3128	Dévaványa	Békés	13196	8842	-4354	-33,0	-1437
3129	Öcsöd	Jász-N.- Sz.	7405	4125	-3280	-44,3	-1453
3130	Ozora	Tolna	4678	1977	-2701	-57,7	-1560
3131	Kunágota	Békés	6380	3197	-3183	-49,9	-1588
3132	Borota	Bács- Kiskun	4444	1777	-2667	-60,0	-1601
3133	Ásotthalom	Csongrád	8062	4106	-3956	-49,1	-1941
3134	Bácsszőlős	Bács- Kiskun	3146	519	-2627	-83,5	-2194
3135	Battonya	Békés	12666	7385	-5281	-41,7	-2202

Forrás: Saját számítás a KSH adatai alapján.

A növekvő települések ez idő tájt elsősorban a városok, az energiatengely településeinek jelentős része, valamint Budapest agglomerációja. Ugyanakkor az alföldi községek, kisvárosok zöme fogyott, miként az aprófalvak legnagyobb része is. Egyes térségekben, külső és belső perifériákon szinte kizárólagosak voltak a fogyó, gyorsan fogyó települések (Börzsöny, Cserehát, Zempléni-hegység, Bodroglók, Szatmár-Bereg, Bihar, Közép-Tiszavidék, Dél-Békés, Bácska, Somogy–Tolna határvidéke, Zala, Dél-Kisalföld) (6. ábra).

6. ÁBRA
A népességszám-változási mutató értéke 1949–1990 között
(The Population Change Index by Settlements [1949–1990])

Forrás: KSH alapján saját számítás.

1990–2001 között a domináns tényező a szuburbanizáció lett. A leggyorsabban növekvő települések mindegyike nagyváros (zömében Budapest) környéki, ugyanakkor a leginkább fogyó települések kivétel nélkül városok, közöttük megyeszékhelyek, iparvárosok és néhány középváros (Orosháza, Gyöngyös) található (8. táblázat). Néhány település (Dunaújváros, Kazincbarcika, Budapest) az urbanizáció időszakában a leggyorsabban növekvő, napjainkban a leginkább fogyó települések között vannak.

8. TÁBLÁZAT

A legmagasabb és legalacsonyabb népességváltozási-mutatóval rendelkező települések, 1990–2001

(Settlements with the Highest and Lowest Population Change Index [1990–2001])

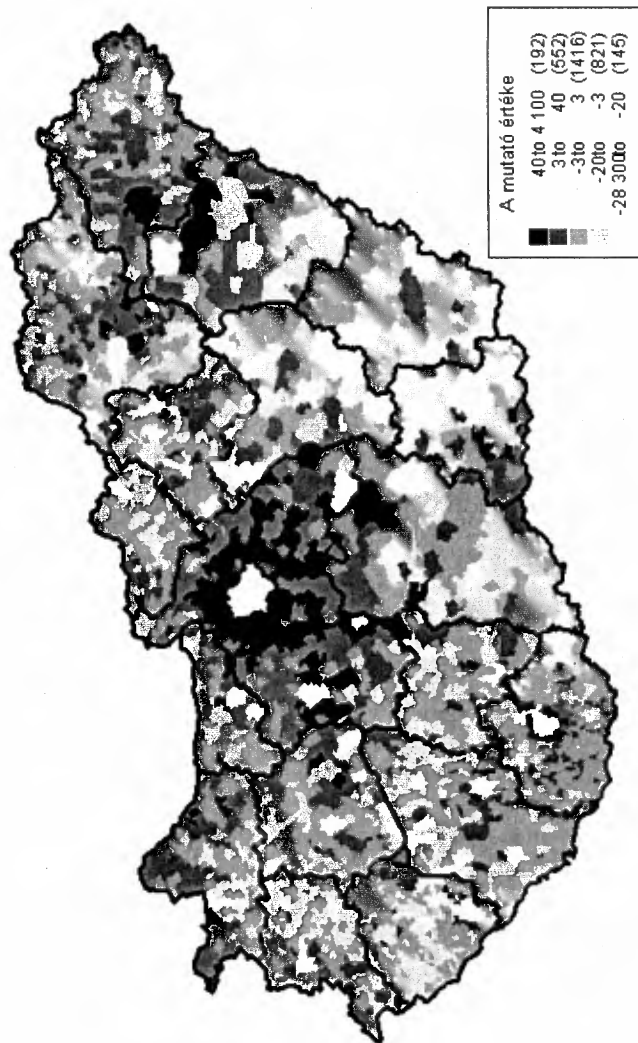
NR	Településnév	Megye	Népesség 1990	Népesség 2001	Népvált (fő)	Népvált (%)	NV- mutató
1	Érd	Pest	43327	56567	13240	30,6	4046
2	Telki	Pest	629	1892	1263	200,8	2536
3	Veresegyház	Pest	6373	10256	3883	60,9	2366
4	Hajmáskér	Veszprém	1306	2900	1594	122,1	1946
5	Tököl	Pest	6308	9559	3251	51,5	1675
6	Bocskai kert	Hajdú-B.	1145	2410	1265	110,5	1398
7	Solymár	Pest	6044	8912	2868	47,5	1361
8	Diósd	Pest	3719	5785	2066	55,6	1148
9	Hajdúsámson	Hajdú-B.	7734	10677	2943	38,1	1120
10	Nagykovácsi	Pest	3323	5244	1921	57,8	1111
3126	Salgótarján	Nógrád	47822	44964	-2858	-6,0	-171
3127	Eger	Heves	61892	58331	-3561	-5,8	-205
3128	Orosháza	Békés	34526	31764	-2762	-8,0	-221
3129	Gyöngyös	Heves	36451	33548	-2903	-8,0	-231
3130	Dunaújváros	Fejér	59028	55309	-3719	-6,3	-234
3131	Ózd	Borsod- A.-Z.	41561	38405	-3156	-7,6	-240
3132	Kazincbarcika	Borsod- A.-Z.	35692	32356	-3336	-9,3	-312
3133	Pécs	Baranya	170039	162498	-7541	-4,4	-334
3134	Miskolc	Borsod- A.-Z.	196442	184125	-12317	-6,3	-772
3135	Budapest	Budapest	2 016 774	1 777 921	-238853	-11,8	-28288

Forrás: Saját számítás a KSH adatai alapján.

A növekvő települések 1990–2001 között elsősorban a nagyvárosok környékén találhatóak, emellett néhány osztrák határ menti település, valamint kevés periférikus község (Cserehát, Szabolcs, Szatmár) népességváltozási mutatója is kiemelkedő. Ugyanakkor a perifériák zöme továbbra is veszít népességéből, ám emellett a legtöbb nagy- és középváros, valamint az alföldi közép- és kisvárosok népességváltozási mutatója is negatív (7. ábra).

7. ÁBRA
A népességszám-változási mutató értéke 1990–2001 között
The Population Change Index by Settlements (1990–2001)

Forrás: KSH alapján saját számítás.

Jegyzetek

- ¹ A tanulmány a 2006. november 18-án, az ELTE-n tartott *Regionális Modellek* c. tudományos konferencián elhangzott előadásra épül.
- ² Veszprém esetében Hajmáskér okozza a visszaesést, 1995–1999 között évente 147, 2001–2004 között 48 fővel nőtt a lakossága. A kilencvenes évek növekedésének oka a katonai bázis lakóteleppé alakítása volt.

Irodalom

- Bajmócy P. (1999) A kistérségek népességváltozási tendenciái Magyarországon. – *Társadalomföldrajzi vizsgálatok két évezred találkozásánál*. Szeged. 57–77. o.
- Bajmócy P. (2000) A természetes szaporodás területi különbségei Magyarországon az elmúlt három évtizedben. – *Geográfus doktoranduszok III. országos konferenciája kötet*. DE TTK, Debrecen. 222–230. o.
- Beluszky P. (1999) *Magyarország településföldrajza*. Általános rész. Dialóg-Campus Kiadó, Budapest–Pécs.
- Beluszky P.–Sikos T.T. (1982) *Magyarország falutípusai*. MTA FKI, Budapest.
- Kovács Z. (1999) Alföldi nagyvárosok társadalmi szerkezetének vizsgálata. – *Alföldi Tanulmányok 1998–1999*. Nagyalföld Alapítvány, Békéscsaba. 52–72. o.
- Timár J. (1993) Az alföldi szuburbanizáció néhány sajátossága. – *Alföldi Tanulmányok*. 217–232. o.

SOME QUANTITATIVE METHODS MEASURING THE DISEQUALITIES OF THE POPULATION CHANGE IN THE HUNGARIAN SETTLEMENTS AND COUNTIES

PÉTER BAJMÓCY

The population changing processes of the Hungarian settlements are relatively well-known, but with some special quantitative methods we can give further details in this topic. In this article we tried to use three quantitative methods to describe the details of the population changes of the settlements. In the first method we created settlement types with the combination of the population change and the migration balance. Secondly we investigated the role of the different settlement types (suburban villages, touristic attractions, roma villages, etc.) among the settlements with increasing population. Thirdly we created a so called „population change index” with the combination of the population change by absolute number and by rates. With this index we can sort the most dynamic and the fastest decreasing settlements.